

TEMEIURILE JURIDICE ALE ÎNLĂTURĂRII RĂSPUNDERII PENALE ÎN LEGĂTURĂ CU ÎMPĂCAREA PĂRȚILOR

Elena BUGUȚA,
doctorandă

SUMMARY

We say so, because criminal reconciliation has deep roots in other traditional institutions of law. One of this institutions is the institution of legal liability or responsibility. Also true is that the criminal reconciliation draws from human desire to make justice. Human beings always felt safe only when the state has encouraged a sense of fulfillment of social equity.

REZUMAT

Instituția împăcării derivă din instituția răspunderii juridice. Tot atât de adevărat este că instituția împăcării se trage și din dorința omului de a se face dreptate. Ființa umană dintotdeauna s-a simțit în siguranță doar atunci când statul a încurajat împlinirea sentimentului de echitate socială.

Pe lângă condițiile juridice ale împăcării, art. 109 C. pen. al RM stabilește și temeiul înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților – acțiunile pozitive postinfracționale ale făptuitorului, în legătură cu îndeplinirea cărora în privința acestuia este înlăturată răspunderea penală.

Astfel, articolul 109 C. pen. stabilește un singur temei: împăcarea făptuitorului cu partea vătămată. Pe plan internațional, împăcarea nu reprezintă unicul temei al înlăturării răspunderii penale, acesta fiind precedat, de obicei, de temeiul ce constă în compensarea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În această ordine de idei, este de remarcat că, deși legislația în vigoare a statului nostru nu stabilește obligativitatea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune, de cele mai multe ori, partea vătămată acceptă să se împăce doar dacă a fost reparat în prealabil prejudiciul cauzat.

Din cauza lipsei unei reglementări a obligativității reparării prejudiciului, nu există niciun fel de date care ar permite cuantificarea cazurilor în care împăcarea este necondiționată și a celor în care se cere în prealabil repararea unui prejudiciu. Anume din acest motiv este imposibil de a evita eventu-

alele abuzuri ale părții vătămate, în sensul că aceasta din urmă ar putea, în calitate de condiție a încheierii acordului de împăcare, să ceară plata unor sume nejustificate. Prin urmare, pe cât ar părea de paradoxal, includerea temeiului obligativității reparării prejudiciului ar reprezenta o reglementare favorabilă făptuitorului și, implicit, statului, pentru că astfel s-ar contribui la majorarea numărului de dosare încetate pe motivul împăcării părților.

Acest argument ar putea fi combătut prin afirmația precum că partea vătămată este liberă să refuze împăcarea chiar și atunci când prejudiciul a fost reparat integral. Totuși, nimeni nu poate nega că reglementările de ordin legislativ ordonează comportamentul membrilor societății. Prin urmare, dacă partea vătămată ar cunoaște că în cazul unei împăcări ea nu poate pretinde decât la repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, comportamentul acesteia, în vederea împăcării, va putea fi îndreptat într-o direcție mai realistă în ceea ce privește latura materială a pretențiilor.

Totodată, **introducerea reglementărilor referitoare la obligativitatea reparării prejudiciului** în calitate de temei suplimentar

de valabilitate a acordului de împăcare ar pune capăt tuturor polemicii referitoare la faptul dacă acordul de împăcare poate sau nu poate fi condiționat.

Așadar, din motivele pe care le-am arătat, vom analiza în continuare atât temeiul împăcării, cât și pe cel al necesității reparării prejudiciului.

Unul dintre elementele esențiale ale temeiurilor înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților îl reprezintă comportamentul postinfracțional. La analiza interacțiunii dintre drept și comportamentul uman, trebuie să pornim de la aceea că printr-un astfel de comportament se înțelege:

a) comportamentul asumat al omului care își dă seama de acțiunile sale și este în stare să și le controleze;

b) comportamentul exterior, adică acel comportament ce se manifestă și are o influență simțită asupra evenimentelor sociale și fizice.

Prin urmare, comportamentul uman are o latură exterioară și una interioară. În aceeași ordine de idei, se poate spune că fiecare faptă a omului are o anumită structură, care în toate cazurile posedă unele trăsături caracteristice generale. Astfel, în fiecare faptă a

omului poate fi evidențiată o *latură obiectivă* – acțiunile (inacțiunile) concrete, care au fost săvârșite de persoană, incluzând modul de acțiune, utilizarea anumitor mijloace, precum și apariția rezultatelor. De asemenea, poate fi evidențiată și *latura subiectivă* a acțiunii: motivele, scopul, nivelul de percepere și previziune a consecințelor, caracterul atitudinii volitive.

Totodată, se poate vorbi și de existența unui obiect al faptei, avându-se în vedere valoarea socială spre care este îndreptată acțiunea și căreia i se aduce un beneficiu sau o violare.

Conform autorului R.A. Sabitov, componenta unei fapte legale postinfracționale o formează totalitatea trăsăturilor stabilite de lege, care indică asupra faptului că o anumită acțiune este conformă cu normele legale. Componenta unor asemenea fapte arată voința legiuitorului de a reglementa anumite acțiuni postcriminale, în vederea evidențierii utilității sociale și caracterului legal al acestora [1, p. 147-148].

Reieșind din rațiunile enunțate, se poate vorbi chiar de o componență a faptelor legale, care se află în opoziție cu componența unei fapte prejudiciabile – infracțiunea.

În general, în acțiunile persoanei care a comis o infracțiune și s-a împăcat cu partea vătămată pot fi evidențiate o serie de elemente: obiect, latură obiectivă, subiect și latură subiectivă, fiecare dintre aceste elemente având o anumită importanță atât teoretică, cât și practică.

Soluționând problema aplicării prevederilor art. 109 din Codul penal, organele competente trebuie să stabilească cercul de subiecți ai împăcării și trăsăturile care îi caracterizează, obiectul comporta-

mentului social util al făptuitorului, latura obiectivă, ce constă în acțiunile făptuitorului îndreptate spre încheierea acordului de împăcare, mijloacele utilizate în vederea atingerii scopului, precum și latura subiectivă – atitudinea făptuitorului în raport cu acțiunile sale, motivul și scopul unui asemenea comportament.

Trecem la analiza fiecărui element al împăcării.

Subiecții împăcării. În cazul împăcării trebuie să existe cel puțin doi subiecți:

1) persoana care a comis infracțiunea;

2) partea vătămată, deoarece în lipsa acesteia își pierde orice sens temeiul de înlăturare a răspunderii penale, prevăzut de art. 109 Cod penal.

Ambii subiecți sînt în egală măsură importanți pentru realizarea împăcării. Astfel, făptuitorul este important, pentru că anume el este persoana interesată în înlăturarea răspunderii; partea vătămată este necesară, întrucît existența acesteia reprezintă imboldul principal al acțiunilor pozitive ale făptuitorului.

Vorbind despre subiecții împăcării, trebuie să remarcăm că aceștia sînt diferiți de subiecții ce participă la împăcare. Aceste două noțiuni nu trebuie confundate. Subiecți ai împăcării este o noțiune destul de îngustă, în timp ce în cercul persoanelor care participă la împăcare pot fi incluse un număr relativ mare de persoane, inclusiv entități colective [2, p. 221].

Subiecți ai împăcării sînt persoanele între care se încheie acordul de împăcare, după ce infracțiunea a fost comisă.

Subiecții participanți la împăcare sînt persoanele care, prin acțiunile lor, înlesnesc încheierea unui acord de împăcare între făptuitor și

partea vătămată. La subiecții care participă la împăcare pot fi atribuite organizațiile neguvernamentale, apărătorul făptuitorului, reprezentantul părții vătămate, mediatorul, precum și alte persoane care nu sînt neapărat părți sau participanți într-un proces penal [2, p. 222].

Spre deosebire de subiecții împăcării, care sînt stabiliți de lege, cercul persoanelor care participă la împăcare nu este și, în principiu, nici nu poate fi stabilit de lege.

Primul subiect al împăcării este persoana care a comis o infracțiune.

Făptuitorul ca subiect al împăcării este persoana fizică responsabilă, care a atins vârsta tragerii la răspundere penală, stabilită de lege, și care a comis o infracțiune.

Din punct de vedere teoretic, în calitate de făptuitor și de parte a acordului de împăcare poate apărea și o persoană juridică. Însă, dacă e să vorbim la modul practic, o persoană juridică nu va putea încheia un acord de împăcare, întrucît infracțiunile comise de persoanele juridice nu vizează niciodată un interes strict privat. Faptele infracționale ale persoanelor juridice ating întotdeauna un interes general. Or încheierea unui acord de împăcare, pentru cazul infracțiunilor contra unui interes public, așa cum am arătat, nu este posibilă.

Prin urmare, **subiect al împăcării poate fi doar făptuitorul-persoană fizică.**

Subiect al împăcării este doar persoana fizică responsabilă, responsabilitatea reprezentînd unul dintre elementele de bază pe care trebuie să le întrunească subiectul infracțiunii. În conformitate cu prevederile legii penale, nu poate fi trasă la răspundere penală persoana care este iresponsabilă; acțiunile acesteia se situează în afara legii penale, întrucît iresponsabilii

nu sînt subiecți ai infracțiunii. În acest sens, nu poate fi subiect al împăcării nici persoana care s-a îmbolnăvit de o boală psihică după comiterea infracțiunii și care, astfel, nu-și poate dirija acțiunile și nu înțelege caracterul acestor fapte. Pentru dreptul penal au importanță doar faptele persoanelor responsabile. Totuși, o persoană care s-a îmbolnăvit de o boală psihică după comiterea unei infracțiuni, poate fi subiect al împăcării după însănătoșire.

Vîrsta este un element esențial pentru un subiect al infracțiunii, de aceea aceasta este și un element important pentru a stabili dacă o persoană poate sau nu poate fi subiect al împăcării, deoarece o persoană care nu a atins vîrsta prevăzută de lege pentru a fi responsabilă din punct de vedere penal exclude posibilitatea tragerii ei la răspundere penală. Astfel, subiect al împăcării poate fi doar persoana care a atins vîrsta de 16 ani, pentru că responsabilitatea penală ce apare la vîrsta de 14 ani este stabilită numai pentru fapte care nu se încadrează în noțiunea faptelor ușoare sau mai puțin grave.

Persoana care are caracteristicile arătate mai sus poate fi subiect al împăcării doar în cazul în care aceasta a comis o infracțiune [1, p. 153].

Activitatea pozitivă postinfracțională trebuie să fie întreprinsă personal de persoana care a comis infracțiunea sau cu concursul ei. Acest adevăr reiese din faptul că împăcarea este personală. Totodată, în anumite situații această activitate pozitivă nu poate fi întreprinsă personal de făptuitor (boală gravă sau stare de arest). În aceste situații, făptuitorul poate împuternici persoane terțe să întreprindă acțiunile necesare încheierii acordului de împăcare. Însă, chiar și în

această situație, inițiativa trebuie să vină anume de la făptuitor, întrucît împăcarea este, pînă la urmă, o tranzacție bilaterală cu subiecți speciali [3, p. 66-67].

Cel de-al doilea subiect al împăcării este partea vătămată.

Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească primul subiect sînt stabilite de legea materială, iar noțiunea de *parte vătămată* poate fi desprinsă doar din dispozițiile legii procesuale.

Din punct de vedere procesual-penal, este parte vătămată persoana căreia i-a fost cauzat un prejudiciu măsurabil din punct de vedere material. În temeiul art. 59 alin. (1) Cod pr. pen., *parte vătămată este considerată persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei.*

Așadar, categoria de *victimă* ar trebui delimitată de categoria de *parte vătămată*. Din punct de vedere lingvistic, cuvîntul „victimă” are mai multe semnificații: persoană care suferă chinuri fizice sau morale din partea unei persoane, a societății etc.; persoană care suferă urmările unei întîmplări nenorocite, cum ar fi boală, accident, catastrofă etc.; în Antichitate victima era un animal sau un om care urma să fie sacrificat unei zeități [4, p. 86].

Pornind de la trăsătura definitorie a noțiunii, indiferent de disciplina care o abordează, consecința negativă pe care o persoană o suportă în urma unei întîmplări nefericite, victimologia are propria ei definiție prin care explică noțiunea supusă analizei de față. Astfel, prin *victimă* se înțelege orice persoană umană care suferă direct sau indirect consecințele fizice, materiale sau morale ale

unei acțiuni sau inacțiuni criminale [5, p. 186].

Analizînd această definiție, se pot constata mai multe aspecte. Unul dintre ele ar fi acela că victimă poate fi doar o ființă umană. Nu pot fi considerate victime obiecte distruse de răufăcători sau instituțiile prejudiciate de activitățile acestora. Însă nu orice ființă umană care suferă o consecință a unui act criminal poate fi considerată victimă, pentru această calitate fiind necesar să mai fie îndeplinită o condiție: persoana care a suferit consecința să nu își fi asumat conștient riscul, deci să ajungă jertfă în urma unei acțiuni sau inacțiuni criminale fără să vrea [6, p. 67-68]. De aceea, nu pot fi considerați victime polițiștii care sînt răniți sau își pierd viața în misiunile specifice, militarii, pompierii, inițiatorul actului criminal sau infractorul care își pierde viața în urma derulării lui etc.

Totodată, definiția introduce o serie de elemente prețioase pentru înțelegerea fenomenului victimal, precizînd, pe lîngă consecințele directe, și pe cele indirecte, pe lîngă consecințele fizice sau materiale, și pe cele morale, adesea mult mai importante decît primele. De asemenea, este de remarcant cuprinderea posibilității ca totul să se realizeze și ca urmare a unei inactivități de tip criminal.

Preocupări pentru victimă se întîlnesc în cadrul culturilor antice, atunci cînd exista un sistem de compensații și răscumpărări, cu scopul de a menține un echilibru între situația infractorului și cea a victimei. Ulterior justiția va părăsi aceste forme incipiente, pe măsura perfecționării ei, figura centrală devenind infractorul. Legea urmărește – în cea mai mare parte – depistarea și pedepsirea infractorului, victima avînd doar un rol secundar: acela de a se constitui

ca parte civilă, căci procesul sub aspect penal continuă chiar dacă victima nu se constituie ca parte vătămată [7, p. 132].

În literatura de specialitate s-au făcut multe dezbateri în privința celor două noțiuni – „victimă” și „parte vătămată”. Considerăm că nu trebuie să contrapunem aceste noțiuni și nici să le absolutizăm, ci să delimităm granița dintre ele și să le folosim înțelesul la momentul potrivit.

Pînă nu demult, în literatura procesual-penală era folosit numai conceptul de „parte vătămată”. Însă odată cu adoptarea noului Cod de procedură penală, au fost introduse noțiunile de „victimă” și „parte vătămată”. Pînă acum noțiunea de victimă era folosită în definițiile criminologice, acest fapt ne permite să facem o diferențiere între noțiunile de victimă din literatură criminologică și din cea procesual-penală. Conceptul legal de victimă este definit ca „orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”. Partea vătămată este considerată persoana fizică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei. Recunoașterea ca parte vătămată se efectuează prin ordonanța organului judiciar, imediat după stabilirea temeiurilor de atribuire a unei asemenea calități procesuale. Trebuie de menționat, însă, că dacă victima, nu doarește, nu poate fi numită în calitate de parte vătămată și participă mai departe în procesul penal ca victimă, însă cu statut de martor.

Așadar, categoria juridică de victimă a infracțiunii aparține dreptului penal și criminologiei, dreptul procesual-penal operînd cu noțiunea de persoană vătămată,

prin care se înțelege persoana nemijlocit vătămată prin infracțiune [7, p. 201].

Parte vătămată în procesul penal devine numai persoana vătămată care își exprimă voința în acest sens sau care efectuează acte specifice susținerii laturii penale a procesului penal, acte care relevă fără echivoc voința persoanei vătămate de a participa în procesul penal în calitate de parte vătămată. Cu alte cuvinte, persoana vătămată în vreun mod, printr-o infracțiune, nu dobîndeste automat și calitatea de parte vătămată.

Neparticipînd la procesul penal ca parte, persoana vătămată se regăsește în cursul urmăririi penale sau al judecării numai dacă organele judiciare o solicită în realizarea unor activități. Persoana vătămată poate să fie audiată ca martor, poate fi solicitată să participe la reconstituire sau confruntare etc.

Dacă, însă, victima se constituie ca parte vătămată, aceasta devine subiect al laturii penale a procesului penal, nevalorificînd pretenții materiale. Decesul acesteia lasă un gol procesual neînlocuibil de succesori, deoarece se exercită un drept personal, care se stinge odată cu titularul său.

Este de remarcat că termenul de parte vătămată nu este cunoscut nici legislațiilor străine, dar nici actelor internaționale în materie. Acestea folosesc fie termenul de victimă, fie categoria de victimă a infracțiunii. Din acest punct de vedere, toate aceste noțiuni, în anumite condiții, pot fi utilizate în calitate de sinonime.

După cum se poate observa, atribuirea calității de parte vătămată și, deci, de parte a acordului de împăcare unei persoane fizice nu ridică decît probleme conceptuale. În aceste condiții, se pare lo-

gică întrebarea referitoare la posibilitatea unei persoane juridice de a fi recunoscută în calitate de parte vătămată și de a participa în calitate de parte a acordului de împăcare. Analizînd definiția legală dată părții vătămate de Codul de procedură penală, am putea răspunde pozitiv la această întrebare. Totuși, o analiză a problematicii nu ni se pare de prisos, în condițiile în care legislația procesual-penală anterioară nu recunoștea ca parte vătămată decît persoanele fizice.

Așadar, în condițiile regelementărilor actuale, persoana juridică poate să figureze ca parte a împăcării. Menționăm însă că modul de încheiere a acordului de împăcare între două persoane fizice diferă de modul de încheiere a acestui acord între făptuitor și partea vătămată – persoană juridică. Acest lucru este condiționat de faptul că orice persoană juridică este o entitate colectivă și nu poate să aibă suferințe sau anumite resentimente pe care le are, în mod obișnuit, o persoană fizică. Totuși, persoana juridică are anumite interese care pot fi violate prin comiterea unei infracțiuni și care trebuie apărate, în condițiile în care, într-un stat de drept, toate persoanele sînt egale în fața legii și dispun de aceleași drepturi și obligații. În cazul oricărei persoane juridice, împăcarea se realizează de către persoana care are împuternicirile respective ce reies din lege ori din anumite acte juridice.

Revenind la participarea părții vătămate – persoană fizică în calitate de parte a acordului de împăcare, mai trebuie să notăm două momente importante:

1. În conformitate cu art. 59 alin. (1) Cod pr. pen., minorul căruia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.

2. În temeiul art. 60 alin. (4) Cod pr. pen., „în cazul în care partea vătămată este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sînt exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de prezentul cod.”

Dacă în cazul persoanelor lipsite sau limitate în capacitate de exercițiu există claritate cu privire la persoanele împuternicite să încheie acordul de împăcare, atunci în situația în care victima a decedat în urma comiterii infracțiunii situația se complică, pentru că în acest din urmă caz nu există, propriu zis, partea vătămată.

Trebuie să menționăm că pentru cazul în care victima decedază legiuitorul a lăsat loc pentru diverse interpretări. Altfel spus, din reglementările legale existente nu am putea fi siguri nici că legea permite, nici că legea nu permite împăcarea făptuitorului cu unul dintre succesorii victimei.

Astfel, în procesul penal, succesori al părții vătămate sau al părții civile este recunoscută una dintre rudele ei apropiate care a manifestat dorința să exercite drepturile și obligațiile părții vătămate decedate sau care, în urma infracțiunii, a pierdut capacitatea de a-și exprima conștient voința. Succesor al părții vătămate sau al părții civile nu poate fi recunoscută ruda ei apropiată căreia i se incumbă cauzarea de prejudiciu material, fizic sau moral părții vătămate.

Recunoașterea rudei apropiate ca succesori al părții vătămate sau al părții civile o decide procurorul care conduce urmărirea penală sau, după caz, instanța de judecată, cu condiția că ruda apropiată solicită această calitate. În cazul în care mai multe rude apropiate solicită această calitate, decizia de a alege succesori îi revine procurorului sau instanței de judecată. Dacă,

la momentul solicitării respective, lipsesc temeiuri suficiente pentru recunoașterea persoanei ca succesori al părții vătămate sau al părții civile, hotărîrea în cauză se ia imediat după constatarea acestor temeiuri.

În cazul în care, după recunoașterea persoanei ca succesori al părții vătămate sau al părții civile, se constată lipsa temeiurilor de a o menține în această calitate, procurorul sau instanța, prin hotărîre motivată, încetează participarea acesteia la proces în calitate de succesori al părții vătămate sau al părții civile. Ruda apropiată a părții vătămate sau a părții civile recunoscută succesori al acesteia este în drept să renunțe la împuterniciri în orice moment al desfășurării procesului penal.

Succesorul părții vătămate sau al părții civile participă la procesul penal în locul acesteia.

Așadar, succesiunea în drepturi în cadrul procesului penal intervine atît în cazul în care victima infracțiunii decedază în rezultatul infracțiunii, cît și în cazul în care victima infracțiunii decedază dintr-o altă cauză decît infracțiunea [8, p. 97-98]. Și într-un caz, și în altul se pune problema legalității unui eventual acord de împăcare încheiat între succesori și făptuitor.

Totuși, în cazul în care victima decedază în rezultatul infracțiunii, problema legalității încheierii acordului de împăcare se pune doar atunci cînd infracțiunea care a cauzat decesul victimei se încadrează în categoria infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave. Conform prevederilor părții speciale ale Codului penal, infracțiunile ușoare și mai puțin grave care au ca rezultat decesul victimei sînt: omorul săvîrșit în stare de afect (art. 146 C. pen.); pruncuciderea

(art. 147 C. pen.); lipsirea de viață din imprudență (art. 149 alin. 1 C. pen.).

Revenind la incertitudinea legislativă referitoare la legalitatea încheierii acordului de împăcare între succesori al părții vătămate și făptuitor, trebuie să observăm că aceasta reiese din următoarele reglementări: conform articolului 109 C. pen., împăcarea este personală. Altfel spus, utilizînd terminologia doctrinei de drept civil, acordul de împăcare este un acord *intuitu personae*, adică împăcarea reprezintă un act juridic în care calitatea părților este o condiție de valabilitate a acestuia [9, p. 116]. În același sens, legea penală arată, fără posibilitatea unei interpretări echivoce, că acordul de împăcare urmează a fi încheiat între partea vătămată și persoana care a comis infracțiunea. Pornind de la aceste reglementări, s-ar putea afirma cu o foarte mare certitudine că una dintre părțile acordului de împăcare trebuie să fie în mod obligatoriu partea vătămată. Altfel zis, legea penală nu permite unei alte persoane, inclusiv succesoriului, să figureze în calitate de parte a acordului de împăcare.

Totuși, lucrurile se complică dacă avem în vedere existența a două reglementări. Astfel, din lipsa alin. (2) art. 109 C. pen., înțelegem că acordul de împăcare poate fi încheiat pornind atît de la prevederile legii penale cît și de la reglementările procesual-penale. În această ordine de idei, sînt de reținut dispozițiile normei procesual-penale cuprinse în art. 81, conform căreia rudele apropiate moștenesc drepturile procesuale ale părții vătămate decedate. În același timp, legea procesual-penală nu stabilește niciun fel de excepții în acest sens. Deci, din punct de vedere teoretic, succesori părții vătămate

pot exercita și dreptul de a se împăca cu făptuitorul.

Așadar, putem constata că există un vid legislativ cu privire la posibilitatea încheierii acordului de împăcare între un succesor al părții vătămate și făptuitor. Pornind de la motivele arătate, considerăm că **art. 109 al C. pen. urmează a fi completat cu un nou alineat, prin care, cu titlu de excepție, să se prevadă posibilitatea încheierii acordului de împăcare de către succesorii părții vătămate decedate.**

Referindu-ne la subiectul părții vătămate ca parte a acordului de împăcare, trebuie să menționăm că pentru cazul în care infracțiunea a generat pagube pentru mai multe persoane, răspunderea penală poate fi înlăturată doar atunci când acordul de împăcare va fi încheiat cu fiecare dintre părțile vătămate. În cazul în care făptuitorul nu se va împăca măcar cu una dintre părțile vătămate, răspunderea penală nu va putea fi înlăturată [10, p. 201].

Latura subiectivă a împăcării. Latura subiectivă reflectă atitudinea psihică a persoanei care a săvârșit infracțiunea, atitudine alcătuită din elemente intelective, afective și volitive, pe baza cărora se stabilește, în cazul nostru, atitudinea infractorului față de activitatea postinfracțională pozitivă [11, p. 98].

Toate acțiunile postinfracționale sînt săvârșite doar cu intenție. Activitatea imprudentă neinfracțională desfășurată după comiterea infracțiunii nu prezintă nici o relevanță juridică. În acest sens, persoana trebuie să înțeleagă caracterul acțiunilor sale și să dorească survenirea consecințelor social utile.

Fiecare faptă rațională a omului are o anumită structură mai mult sau mai puțin complicată. Această

structură presupune existența scopului și a mijloacelor, stabilirea metodelor de acțiune, a locului și timpului, precum și a prevederii consecințelor respectivelor acțiuni [12, p. 109].

Scopul pe care îl urmărește făptuitorul, prin săvârșirea faptelor prevăzute de art. 109 C. pen., este atingerea unui acord de împăcare cu partea vătămată.

Pentru organele de urmărire penală, care au și scopul de prevenire a infracțiunilor, este important să știe care sînt motivele reale ale activităților pozitive postinfracționale. Din acest punct de vedere, pentru organele de urmărire penală este important să cunoască dacă motivele care au determinat făptuitorul să întreprindă anumite acțiuni în vederea împăcării au doar finalitatea împăcării sau vin din însăși corectarea făptuitorului.

Latura subiectivă a părții vătămate constă în atitudinea psihică a acesteia atît față de acțiunile pe care le întreprinde în vederea împăcării, cît și față de consecințele acestor fapte. Partea vătămată trebuie să fie conștientă că actul împăcării înlătură răspunderea penală și ea trebuie să dorească ca respectivele consecințe să survină [10, p. 204].

Scopul acțiunilor părții vătămate pot consta în satisfacerea unor interese personale, dorința acesteia ca făptuitorul să nu fie suspus răspunderii penale etc. În același timp, partea vătămată poate să urmărească concomitent mai multe scopuri.

Trebuie de menționat că partea vătămată nu trebuie să înțeleagă exact semnificația înlăturării răspunderii penale, dar trebuie să fie conștientă că împăcarea va produce o serie de consecințe pozitive pentru făptuitor, inclusiv consecința neexecutării pedepsei penale.

Motivele părții vătămate care au constituit imboldul împăcării, de asemenea, pot fi diverse – de la satisfacerea unor nevoi personale pînă la mila față de făptuitor [12, p. 22].

O condiție necesară de îndeplinit în cazul oricărui act juridic este existența consimțămîntului neviciat. Întrucît acordul de împăcare este un act juridic, respectiva condiție este în egală măsură valabilă și pentru încheierea acordului de împăcare. Deci, manifestarea de voință în vederea împăcării trebuie să fie liberă. În această ordine de idei, atunci cînd organul de urmărire penală sau instanța de judecată stabilește că acordul de împăcare a fost încheiat prin vicierea consimțămîntului, acestea nu ar trebui să se grăbească în luarea deciziei de a înlătura făptuitorului răspunderea penală. Din punctul nostru de vedere, în cazul acordului de împăcare nu se poate vorbi de nulitate relativă sau nulitate absolută, precum se întîmplă în cazul actelor juridice guvernate exclusiv de legea civilă. În toate cazurile, orice viciu de consimțămînt în încheierea acordului de împăcare trebuie să ducă la nulitatea absolută a respectivului acord. Acest raționament îl putem deduce din reglementarea art. 276 alin. (5) C. pr. pen., conform căruia „*în cazurile de violență în familie, procurorul sau instanța de judecată va examina dacă voința de împăcare a victimei este liber exprimată (...)*”. Considerăm că prin expresia „*în cazurile de violență în familie*” legiuitorul nu a vrut să spună că doar în cazul acestei categorii de persoane trebuie îndeplinită condiția liberului consimțămînt, expresia respectivă fiind utilizată doar în vederea accentuării interesului deosebit care trebuie să i se acorde victimelor violenței în familie.

Totuși, pentru a evita eventualele interpretări neuniforme, considerăm că în legea procesual-penală urmează să se prevadă în mod expres că atât procurorii, cât și judecătorii trebuie să verifice dacă acordul de împăcare a fost încheiat fără vicierea consimțământului. Totodată, considerăm necesară includerea unei prevederi conform căreia acordul de împăcare încheiat cu vicierea consimțământului să fie lovit de nulitate absolută.

Obiectul împăcării. În teoria dreptului civil, prin obiectul raportului juridic civil se înțelege *conduita părților*; adică acțiunea sau inacțiunea la care este îndreptățit subiectul activ și de care este ținut (îndatorat) subiectul pasiv [13, p. 154].

Prin urmare, **obiectul raportului de împăcare îl reprezintă conduita făptuitorului și a părții vătămate, în vederea restabilirii echilibrului în acele relații care au fost periclitare prin comiterea infracțiunii.** În concret, obiectul împăcării îl reprezintă acțiunile făptuitorului și părții vătămate ce au ca finalitate însăși încheierea acordului de împăcare.

Întrucât orice raport juridic presupune cel puțin două categorii de acțiuni, putem spune că pentru făptuitor obiectul împăcării are ca finalitate obținerea unei decizii de înlăturare a răspunderii penale, iar pentru partea vătămată scopul constă în restabilirea echilibrului pierdut ca efect al comiterii faptei penale.

Și totuși, ce ar trebui să înțelegem prin *prejudiciul cauzat prin infracțiune*? Având în vedere că prejudiciul cauzat prin infracțiune poate fi recuperat atât în cadrul procesului penal, cât și în cadrul unui proces civil, considerăm că semnificația acestui termen poate fi înțeleasă apelând la legislația civilă.

Astfel, pornind de la reglementările legislației civile, prin termenul de *prejudiciu* putem înțelege acele consecințe ale unei fapte ilegale care duc la diminuarea unor drepturi patrimoniale sau nepatrimoniale [14, p. 243].

Totuși, din punctul de vedere al legislației penale, termenul de prejudiciu cauzat prin infracțiune este mai larg, întrucât printr-o faptă penală se cauzează, pe lângă un prejudiciu privat, și un prejudiciu mai general, care tradițional este desemnat prin expresia de prejudiciu social *periculos*. Mai exact, literatura juridică utilizează foarte des termenul de „faptă prejudiciabilă social periculoasă”, care desemnează o faptă care atentează la un interes public. Prin urmare, din punctul de vedere al legislației penale, o faptă considerată infracțiune – chiar dacă este îndreptată împotriva unor interese particulare – atentează și împotriva ordinii generale. Adică infracțiunea, prin caracterul ei, dăunează societății.

În acest context, trebuie de remarcat că legislațiile care reglementează repararea prejudiciului ca un temei suplimentar pentru acceptarea acordului de împăcare se referă doar la latura civilă a prejudiciului, în sens că făptuitorul trebuie să aducă proba reparării prejudiciului cauzat în mod exclusiv părții vătămate, dar nu societății. Totuși, am putea presupune că, la nivelul actual de dezvoltare a legii penale, se consideră că prin repararea prejudiciului cauzat părții vătămate, de rînd cu atingerea unui acord de împăcare, duce inclusiv și la repararea daunei aduse societății.

Pornind de la reglementările legislației procesual-penale, infracțiunea poate cauza prejudicii fizice, materiale sau morale.

Prejudiciul fizic se manifestă

prin cauzarea unor daune vieții, sănătății și integrității corporale ale părții vătămate [15, p. 211].

Prejudiciul patrimonial este prejudiciul rezultat în urma violării unor drepturi patrimoniale ale părții vătămate [15, p. 211].

Prin urmare, *prejudiciul moral* este prejudiciul cauzat prin fapte ce atentează la drepturile nepatrimoniale ale părții vătămate.

Având în vedere că prejudiciul este o categorie a dreptului civil, observăm că în urma comiterii unei infracțiuni care are ca rezultat și producerea unui prejudiciu de ordin moral sau material, între făptuitor și partea vătămată apare și un raport obligațional. Astfel, în temeiul art. 514 C. civ. RM, obligațiile se nasc din contract, fapt ilicit și din orice alt act sau fapt susceptibil de a le produce în condițiile legii.

În urma comiterii unei infracțiuni care a cauzat și un prejudiciu, apare un raport obligațional, în baza căruia făptuitorul este obligat să repare prejudiciul suportat de partea vătămată, iar aceasta din urmă este în drept să pretindă executarea obligației amintite. Remarcăm aici că în cadrul acestui tip de raporturi obligaționale, obligația infractorului fiind unilaterală, partea vătămată nu are de îndeplinit nicio obligație corelativă față de făptuitor.

Având în vedere că împăcarea părților duce la încetarea oricăror raporturi de drept penal și de drept civil, înțelegem că obligația de reparare a prejudiciului trebuie să fie executată înainte de încheierea propriu-zisă a acordului.

Pornind de la faptul că împăcarea părților trebuie să fie necondiționată, putem să concluzionăm că repararea prejudiciului se situează în afara controlului judecătoresc. Altfel spus, părțile acordului de

împăcare stabilesc de sine stătător care este mărimea prejudiciului ce urmează a fi compensat.

Avînd în vedere lipsa unor criterii de determinare a mărimii prejudiciului cauzat prin infracțiunile pentru care este posibilă înlăturarea răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților, putem presupune că solicitările părților vătămate sînt, de foarte multe ori, lipsite de anumite temeuri rezonabile, mai ales în partea ce se referă la repararea prejudiciilor morale. Această problemă devine cu atît mai dificilă, dacă ținem cont de faptul că chiar și în cazul în care prejudiciul este reparat sub control judiciar, în problema reparării pagubei morale nu există o practică unitară [16, p. 32-33]. În acest sens, s-a menționat că identificarea unor criterii științifice, exacte pentru evaluarea cuantumului îndemnizațiilor destinate reparării prejudiciilor morale nu este posibilă, întrucît există o incompatibilitate între caracterul moral al daunelor și caracterul bănesc al despăgubirilor. De aceea, cînd legiuitorul a reglementat unele cazuri de reparare bănească a daunelor morale, nu a putut menționa vreun criteriu științific de stabilire a cuantumului despăgubirilor. Nici în hotărîrile judecătorești nu se arată criteriile după care judecătorul a stabilit îndemnizația.

Care ar fi soluția unei reparații echitabile în cazul împăcării, care să nu prejudicieze nici victima infracțiunii și nici făptuitorul? Una dintre soluții ar fi ca în cazul împăcării compensarea prejudiciilor materiale cauzate prin infracțiune să fie asumată de către stat, pentru ca ulterior acesta din urmă să se poată îndrepta, pe calea acțiunii în regres, împotriva făptuitorului. Mecanismul care ar putea fi adoptat pentru situațiile respective ar

putea fi asemănător celui aplicat în cazul cauzării daunelor produse de autovehicule.

Evident că soluția arătată nu ar trebui să fie privită ca una exclusivă și credem că o analiză serioasă a problematicii este necesară.

Recenzent:

Viorel BERLIBA,

doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Сабитов Р.А. *Посткриминальное поведение (понятие, регулирование, последствия)*. Томск: Изд-во Томского ун-та, 1995, p. 153.
2. Dobrinioiu V., I. Pascu, V. Lazăr ș.a. *Drept penal. Partea generală*, București, 1992.
3. Gh. Diaconu. *Pedeapsa în dreptul penal*. București: Editura Lumina Lex, 2001.
4. Paliu A. *Dicționar explicativ pentru toți*. Chișinău: EPIGRAF, 2004.
5. Theodoru Th. *Drept procesual penal. Partea specială*, Iași: Editura Cugetarea, 1998.
6. Rotaru C. *Fundamentul pedepsei. Teorii moderne*. București: Editura C.H. BESK, 2006.
7. Elian Gh. *Persoana vătămată în procesul penal*. București: Editura științifică, 1961.
8. Gorgăneanu I. *Acțiunea penală*. Ediție revăzută și adăugită. București: Editura Lumina Lex, 1998.
9. Dumitrescu B., Nicolae M., Popescu R. *Instituții de drept civil*. București: Editura Universul Juridic, 2001.
10. Nistoreanu G., Tulbure A. *Manual de drept procesual-penal*. București: Editura Europa, 1999.
11. Buneci P. *Drept procesual penal*. București: Universitatea Spiru Haret, 2003.
12. Botos I. *Acordul de voință al părților la împăcare*. București: Editura ALL Beck, 2006.
13. Gionea V. *Curs de drept civil*. București: Editura SCAIUL, 1996.
14. Cosmovici Paul Mircea. *Drept civil*. București: Editura ALL Beck, 1996.
15. Tănăsescu I., Tănăsescu C., Tănăsescu G. *Drept penal general*. București: Editura ALL Beck, 1999.
16. Urs I., *Criterii de apreciere a prejudiciilor morale și a despăgubirilor bănești pentru repararea pagubelor morale*. În: *Dreptul*, 1998, nr. 4.